

HET STEENUILTJE

SEIZOENBLAD IVN MUNSTERGELEEN

Perengard
Steingraafpad

BELEEF DE NATUUR!

De peren zijn rijp!

De perengaard aan het Steingraafpad levert steeds weer een prachtig gezicht: in het voorjaar is het de bloesem die het oog streelt. In de zomer zie je de vruchten rijpen. Jaar na jaar leverden de bomen hun oogst, zo'n 70 à 80 jaar geleden aan de tweebenige perenboer, tegenwoordig aan vliegend, kruipend en zoemend gedierte. Misschien hebben ook schapen zich wel eens laten verleiden om te bijten in de afgevallen vruchten.

IVN Munstergeleen heeft zich meer dan eens bekommerd om de oude bomen. Verschillende vrijwilligersgroepen, jeugd en volwassenen, hebben zich in deze perenwei verdienstelijk gemaakt. Zo'n zes jaar geleden dreigden de bomen te worden verzwoegen door het oprukkende bos. Die ontwikkeling is met succes een halt toegevoerd.

Aan het IKL hebben we wel eens gevraagd of de bomen niet aan een snoeibeurt toe waren maar het antwoord was dat men dat bij zo'n oude bomen liever niet deed.

De perengaard is er al zo lang huidige mensen zich kunnen heugen. Dichter bij een leeftijd dus van 90 dan bij een van 60 jaar. In 2012 hebben we de perengaard monumentaal verklaard en de gemeente heeft toen een drietal (nog) vrije (of vrij gevallen) plaatsen aangevuld met jonge bomen.

Van bevoegde zijde wordt vernomen dat het gaat om de soort Léqipont de Charneux. De eerste naam is die van de vinder, de tweede van de plaats in het Land van Luik.

Martin-Joseph Léqipont vond op een gelukkige dag rond 1800 in een vergeten hoekje een zaailing en bracht die over naar zijn eigen tuin. Nadat, een kwart-eeuw later, Herr Doctor Diel uit Stuttgart de kwaliteiten van de vrucht had beschreven, mag de algemene waardering ervoor blijken uit synoniemen als

Köstliche von Charneu

Duc de Brabant

Leopoldspeer

Honing van Waterloo

Merveille de Charneux

Bürgermeisterbirne

Fondante des Carmes

Het is dus niet niks wat we daar aan de bomen hebben hangen en de moeite waard om er ook als tweebenige diersoort van te profiteren.

Zo niet of is plukken op vandaag te gevaarlijk, dan zijn de peren zoals ze daar hangen al een lust voor het oog en is die enkele peer op de voorplaat (met dank aan de fotograaf, Mart Hermkens) een mooi symbool voor de herfst die met het verschijnen van dit nummer definitief aanbreekt.

HET STEENUILTJE

Voorwoord

Wat voor seizoen het ook geweest mag zijn dit jaar, het nazomert prachtig. De bedrijvigheid op de velden neemt af - of was dat zo in vroeger dagen rond deze tijd van het jaar, toen landwerk nog loonde? De meeste vruchten zijn geoogst (en als ze niet geoogst worden door de boeren worden ze wel 'gehamsterd') of hangen nog te rijpen, de natuur lijkt zich al voor te bereiden op de rust, de eerste blaadjes vallen al. De kikkers in de vijvers zijn uitgekwaakt, libellen maken net als wij nog graag gebruik van het mooie weer, spinnewebben zijn er in overvloed - ook spinnen moeten oogsten.

De Heemtuin blijft na 25 september op zondag weer dicht, behalve voor groepen die zich aanmelden. Wie denkt dat daarmee ook het werk gedaan is, heeft het mis. Voor de vrijwilligers breekt juist nu het grote werk aan: de herfst is het meest geschikte seizoen voor groot onderhoud. Veel snoeiwerk moet worden gedaan om te voorkomen dat het bos, altijd al dichtbij, bezit neemt van ons paradijs en om te zorgen dat in een volgend vroeg voorjaar de wilde narcissen en de stinzen planten weer in volle glorie te zien zijn.

Wilt u mee komen doen deze herfst? U bent welkom, al was het alleen maar voor de gezellige koffie rond de klok van 10.30 op zaterdagochtenden.

Redactie en Bestuur IVN Munstergeleen

Inhoud

- 2 De peren zijn rijp!
- 4 Collectieve intelligentie (P. Keulers)
- 5 Groenlinks wil bijvriendelijke beleid (Kim Schmitz)
- 6 Diploma-uitreiking nieuwe natuurgidsen
Wormen, een oeroude levensvorm
- 7 Cricetus (Korenwolf)
- 8 Probleem
- 9 Gifvrije bloembollen
Vogelreportage (Jan Roberts)
- 10 Terugblik zomerseizoen
(Lex Vlieks i.s.m. Ben Bongers)
- 12 Herboristen in de Heemtuin
De Goudsbloem
- 13 Seizoensafsluiting
Artbo Unie in de Heemtuin
- 14 Opschonen Glanapad
Meditatietuin
- 15 Activiteitenprogramma Herfst
(Lex Vlieks)
- 18 Bestuur

Colofon

Het Steenuiltje is het seizoensorgaan van IVN Munstergeleen en verschijnt 21 september, 21 december, 21 maart en 21 juni, onder redactie van Ben Bongers en met medewerking van Christina Claessen. Met de redactie van Bladgroen (Peter Munten & Lex Vlieks - de laatste heeft ook voor dit nummer weer het activiteitenprogramma verzorgd), groenblad van IVN Sittard-Geleen, wordt kopij uitgewisseld.

Redactieadres: b.j.j.m.bongers@home.nl

De collectieve intelligentie van sociale insecten

Sociale insecten zoals mieren, bijen en wespen werken samen op zulk een gecoördineerde wijze dat hun volken dikwijls als "superorganismen" bestempeld worden en hun een soort "collectieve intelligentie" wordt toegedicht. De robuuste en flexibele manier waarop sociale insectenvolken efficiënt allerlei problemen oplossen vindt ook meer en meer belangrijke toepassingen in verschillende wetenschappen. En wellicht hebben sociale insecten nog heel wat meer in petto.

Ultiem superorganisme

Wie ooit mieren van nabij heeft geobserveerd zal niet ontgaan zijn hoe elke werkster zonder ook maar de minste supervisie perfect schijnt te weten wat haar te doen staat. Zonder enige moeite vinden ze de kortste weg naar voedselbronnen, bouwen ze ondergrondse nesten met een complexe architectuur en verdelen ze onderling optimaal de arbeid in functie van de noden van het volk. Een beter gesmeerde samenleving kan men zich moeilijk indenken. Of kan schijn bedriegen?

Sinds de publicatie van *The Selfish Gene* door Richard Dawkins in 1976 (http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Richard_Dawkins_The_Selfish_Gene.pdf) is het duidelijk dat natuurlijke selectie alleen maar kan werken op het niveau van het gen, en niet op het niveau van de groep als geheel. Bovendien ontdekte men dat er zich binnen het volk allerlei conflicten voordeden die de sociale orde binnen de groep konden ondermijnen. Zo vond men dat werksters soms het werk neerlegden en zich in de plaats hiervan trachtten voort te planten binnen het volk, terwijl normaal alleen de koningin hiertoe het recht heeft. Recent is men echter tot de conclusie gekomen dat zulke sociale conflicten weliswaar frequent voorkomen bij sociale insecten, maar meestal efficiënt worden onderdrukt. Wanneer een honingbijwerkster een ei legt wordt ze tot de orde geroepen. Onder zulke immense sociale druk hebben werksters weinig andere keuze dan zich in te zetten voor het goed en het welzijn van het volk.

Nu, jaren later, heeft het thema opnieuw aandacht. Duidelijk is dat hoofdzakelijk via het gebruik van chemische stofjes, feromonen, deze insecten met elkaar communiceren, feilloos de weg vinden naar de lekkerste hapjes en gezamenlijk complexe nesten bouwen. Zonder leider, maar in volmaakte discipline, en zonder ooit in de file hoeven te staan.

Collectieve intelligentie

Dat sociale insecten in weerwil van een zeer beperkte individuele intelligentie toch zeer complexe problemen kunnen oplossen is wetenschappers gaan fascineren. Ze merkten op dat de "collectieve intelligentie" van de sociale insecten nooit een globaal masterplan schijnt te vereisen maar in de plaats hiervan gebaseerd is op puur lokale interacties en het gebruik van een stel eenvoudige regels. Men noemt zulk gedrag ook wel zelforganiserend. Neem bijvoorbeeld de manier waarop mieren binnen de kortste tijd de snelste weg naar een voedselbron kunnen vinden.

Een experiment toont aan dat twee eenvoudige regeltjes voldoende zijn om dit te bewerkstelligen: een geurspoor neerleggen bij het zoeken naar voedsel, en een voorkeur hebben voor die sporen die het sterkste geuren. Dit simpele principe leidt ertoe dat de kortste

routes naar een voedselbron het meest versterkt zullen worden, zodat na enige tijd alle of nagenoeg alle mieren via dezelfde, kortste route naar een voedselbron zullen gaan. Dit systeem is niet alleen efficiënt, maar ook robuust en flexibel. Het is bijvoorbeeld geen probleem indien er zich veranderingen voordoen in de omgeving, bijvoorbeeld wanneer een obstakel op het geurspoor zou terechtkomen of nieuwe voedselbronnen opduiken.

Rekenen met mieren

Het Zwitserse bedrijf AntOptima ontwikkelde een aantal mierenalgoritmen om er logistieke problemen mee op te lossen. Immens complexe taken kunnen veel efficiënter worden uitgevoerd. Elke dag zoeken de programma's naar de beste oplossing. Ook in Sky Harbor International Airport in Phoenix wordt het luchtverkeer en de vertreklocaties van alle vliegtuigen efficiënt gemanaged door... jawel, een team van virtuele mieren. Met de regelmaat van een klok vinden de mierenalgoritmen nieuwe toepassingen.

Zwermintelligentie

Naast bovenstaande technieken zijn er nog veel meer algoritmen die geïnspireerd zijn door mieren of andere sociale insecten. Particle Swarm Optimisation (PSO) bijvoorbeeld probeert optimalisatieproblemen op te lossen via communicatie tussen naburige individuen die allen deel uitmaken van een zwerm. Men spreekt hier ook wel van "Swarm Intelligence" (SI). Ondanks het feit dat het hier om een zeer recente technologie gaat zijn er reeds honderden toepassingen, gaande van het componeren van muziek en het trainen van neurale netwerken tot het ontcijferen van genregulatiernetwerken op basis van DNA-chip (microarray) gegevens. Ook de spectaculaire computergeanimeerde gevechten in de verfilming van The Lord of the Rings berusten op de principes van swarm intelligence.

Voor natuurwetenschappers is dit een grote doorbraak. De insecten doen het al vele jaren lang zonder enige moeite!

Peter Keulers

Marktkraam Elly Hermans, groente, op de donderdagmarkt voor het Kritzraedthuis (VVV), Sittard

GroenLinks wil bijen-vriendelijker beleid (ingezonden door Kim Schmitz)

Bijen hebben bescherming nodig omdat zeker de laatste jaren de bijensterfte in vooral Nederland abnormaal hoog is. We zien sterftcijfers tussen de 20 en 30% terwijl dit normaal rond de 8% ligt.

Daarom heeft de GroenLinks fractie tijdens de meest recente raadsvergadering aan wethouder Leon Geilen gevraagd een meer bijen-vriendelijk beleid te voeren in Sittard-Geleen.

"We zijn al een eind op weg nu het onkruid niet meer met vergif bestreden mag worden, maar we zouden als gemeente op eenvoudige wijze nog zoveel meer kunnen doen. Zo kunnen we bijen-vriendelijk handelen bij het inrichten en onderhouden van alle groenstroken, gazons, plantsoenen, bermen en niet-bebouwde terreinen. Meer bloemen maken de stad ook nog eens een stuk mooier!", aldus fractievoorzitter Kim Schmitz.

Gemeentes als Eindhoven, Arnhem, Haarlem en vele andere gaven uiting aan de wens tot meer bijen-vriendelijk beleid door ondertekening van het bijen-convenant van Milieudefensie. GroenLinks hoopt dat Sittard-Geleen dit convenant ook tekent.

Bovendien zou de gemeente Sittard-Geleen scholen kunnen stimuleren en faciliteren mee te doen aan de landelijke zaaidagen voor bijen en vlinders om zo fantastisch mooie bijenlinten binnen onze gemeente te realiseren.

Wethouder Geilen gaf aan dat de wens tot een meer bijen-vriendelijk beleid wordt meegenomen in de verdere uitwerking van het Integraal Beheer Openbare Ruimte.

De scharrelslagerij van Munstergeleen, Houbeneindstraat 1

Diploma-uitreiking nieuwe natuurgidsen

In Multifunctioneel Centrum 't Roadhoes' te Spaubeek vond op zaterdagochtend 18 juni tijdens een stijlvolle bijeenkomst de afsluiting plaats van vijf kwartalen (sinds februari/maart 2015) noeste arbeid. Negentien deelnemers aan de Natuurgidsencursus Westelijke Mijnstreek ontvingen hun diploma. Onder hen twee leden van onze afdeling, Stuf Kaasenbrood en Fred Penners. De eerste maakte tijdens de cursus al naam met zijn acties voor schone Maasoeveren en neemt de zorg voor de vogels over van Jo Douven, de tweede heeft zich toegelegd op de ontwikkelingen rond Abshoven en daarheen op een helaas regenachtige vrijdagavond in juni een excursie geleid. Op zondag 19 juni heeft de hele groep afgestudeerden nog een project 'kennismaking met de Limburgse natuur voor asielzoekers' gepresenteerd bij het azc Sweikhuizen.

De afdeling hoopt nog vaak in de toekomst te mogen profiteren van de door Stuf en Fred opgedane kennis en wenst hun daarbij veel succes.

Lieke Muylis spreekt de gediplomeerden toe

Mentor van Stuf en Fred was Hub Mulders, die vanwege vakantie bij de diploma-uitreiking verstek moest laten gaan. Lieke Muylis sprak in zijn plaats de door hem gesouffleerde toespraak uit voor de beide cursisten.

Wormen, een oeroude levensvorm (Lex Vlieks)

Wormen zijn eigenlijk geen groep van aan elkaar verwante dieren. Zij omvatten met zijn allen een geheel van meer dan 25.000 soorten. Bekende 'stammen' van deze soort zijn de ringwormen (Annelida), de platwormen (Platyhelminthes) en de snoerwormen (Nemertea). Een relatief lang, dun en pootloos lichaam wordt in de biologie wormachtig genoemd, vele dieren die niets met wormen te maken hebben, dragen de naam '-worm'. Enkele van de bekendere groepen van de overige stammen wormen zijn: Haakwormen, Ringwormen, Pijlwormen, Tandmondwormen, Rondwormen, Snaarwormen, Snoerwormen, Fluweelwormen, Platwormen, Spuitwormen en Peniswormen.

De ringwormen of gelede wormen (Annelida; van het Latijnse annellus = ring) zijn een grote stam van het dierenrijk, waartoe de gesegmenteerde wormen behoren. Er zijn ongeveer 15.000 soorten, waaronder de bekende regenwormen en bloedzuigers.

Verbazingwekkend is dat ze in lengte variëren van minder dan een millimeter tot 3 meter lang. Ringwormen komen voornamelijk voor in natte omgevingen. Ze zijn te vinden op het land, in zoet en in zout water. De soorten in het zoutwatermilieu zijn het grootst in aantal.

Enkele zaken betreffende de bouw en leefwijze:

- Ze ademen door hun vochtige huid.
- De bloedsomloop bestaat uit twee hoofdaders die in elk lichaamssegment verbonden zijn door haaks staande aderen.
- Het zenuwstelsel bestaat uit twee centrale zenuwen, die normaal gezien gefuseerd zijn tot een enkelvoudige structuur, en drie tot vier paren kleinere zenuwen per segment
- Aardwormen zijn hermafrodit.
- De wormen leven in verschillende bodemsoorten, in modder, organisch materiaal (humus en compost), alsook in mest en ontlasting.
- Ze worden op ieder continent aangetroffen, met uitzondering van Antarctica.
- Wanneer er nieuwe flora door menselijk ingrijpen wordt aangeplant of de bestaande soorten worden verwijderd zijn de van nature voorkomende soorten niet in staat om te blijven bestaan en worden vervangen door de soorten die meegekomen zijn met de geïntroduceerde florasoorten.

Cricetus cricetus alias Korenwolf

In de ochtend van 24 augustus trof ik Ruud van Kats van Alterra Wageningen UR bij de houtsculptuur van de vos aan het Steingraafpad, hoek Hoddelsley. Hij was in het gebied om te kijken hoe het ervoor staat met de korenwolf. Daar kon hij op dat moment nog weinig van zeggen, wel dat het van groot belang is voor Nederland om de soort in stand te houden, anders gaat het geld kosten vanwege Europabreed gemaakte afspraken en de boetebepalingen als deze afspraken niet worden nagekomen.

Het werk van de Wildlifemanager (aldus het visitekaartje) wordt er gemakkelijker op gemaakt doordat de dieren, althans sommige, in 2011 zijn 'gezenderd'. Bij die gelegenheid, nu 5 jaar geleden, was een journalist van Trouw, Monica Wesseling, aanwezig en zij bracht verslag uit in de krant van 10-05-2011. Aan dat verslag wordt hieronder het nodige ontleend.

In 1999 werd alarm geslagen over het dreigende uitsterven van de korenwolf, met name door de vereniging Das en Boom. Vooral de aanleg van het bedrijventerein Avantis bij Heerlen zette een schijnwerper op het steeds sympathieker ogende beestje met – helaas – de omineuze naam -'wolf' (wat schapen zijn voor de echte wolf is graan voor de korenwolf). Europa ging zich ermee bemoeien en bombardeerde het diertje tot *habitatrichtlijn*soort. En daarmee is Nederland verplicht de soort in stand te houden met Alterra Wageningen UR als controlerende instantie.

De akkers bij Windraak/Hondskerk vormen een deel van de in totaal 100 hectare landbouwgrond in Zuid-Limburg die zijn omgezet in natuurgebied en waarop een speciaal hamsterbeheer wordt uitgevoerd door de boeren. Dit houdt in dat de percelen drie jaar lang worden beheerd voor de hamster en het vierde jaar voor eigen gebruik dienen. De subsidie vergoedt niet alleen de gedeerde inkomsten maar bevat ook nog een extra 20% voor het meerwerk dat er bij komt kijken. De agrariërs waren er eerst niet zo happig op maar 15 jaar later kiezen ze eieren voor hun geld – en gelijk hebben ze, want waarom zou je je krom willen werken om een habbekrats te verdienen?

Hoe gaat het nu met deze hamster, die Nederland in 2010 al ruim een miljoen euro heeft gekost aan onderzoek, fok en akkerbeheer?

Tot en met 2010 werden er een kleine duizend dieren uitgezet. In 2011 nog eens 120 en de verwachting toen was dat jaarlijks fokken en bijzetten nodig bleef. Men heeft berekend dat voor een duurzame populatie die zonder fok kan het aantal hectares ten behoeve van de hamster minimaal 750 moet bedragen.

Er is dus nog een wereld te winnen voor onze korenwolf.

Hierboven: de nieuwe houtsculptuur (Roel van Wijlick) van de vos door de gemeente geplaatst ter vervanging van het vernielde exemplaar.

Hieronder: houtsculptuur van de korenwolf

Als beide dieren elkaar treffen in het veld, kan het slecht aflopen voor de korenwolf, tenzij deze zichzelf in veiligheid kan brengen in zijn burcht via een van de steile toegangen.

Hamsteren ze ook al mais?

Probleem

Wat moeten we toch met de buxus in de Boerengaard?

De haagjes hebben zolang als de Boerengaard bestaat hiervan een onderscheidend element gevormd. Het scheren van de buxus was elk jaar weer een hele onderneming maar de liefde waarmee we het deden werd steeds weer beloond met het uitlopen in het volgende voorjaar. De kegels op de hoeken en op regelmatige afstanden waren uitroepstekens die schreeuwden om aandacht.

De buxusmot en/of een schimmel houdt huis en het is niet meer om aan te zien. Het merendeel is aange-tast, bruin en de rest ten dode opgechreven.

In het najaar van 2016 buigen we ons over de moge-lijkheden. Hoe dan ook, er staat ons een hoop werk te wachten. En dat naast het vele overige werk.

Zo moet er alweer veel worden gesnoeid om te voorkomen dat de hele tuin dicht groeit. Zorgen baren de drie robinia's of pseudo-acacia's die steeds meer licht wegnemen. Knotten, bij voorkeur nog dit najaar, lijkt geboden.

Gelukkig hebben we niet veel meer te klagen over medewerking. Iemand riep zelfs op een gegeven moment dat het misschien wel tijd werd om een leden-/vrijwilligersstop af te kondigen.

Dat zullen we toch nog even maar niet doen. In de komende herfst kunnen we, vooral in verband met

Das war einmal!

de snoeiactiviteiten vooral nog wat mannelijke krachten gebruiken, niet zozeer om te snoeien - sloopwerk is altijd het gemakkelijkste deel van het werk - maar vooral om het sloophout op te ruimen.

Een zaterdagochtend in augustus

Gifvrije bloembollen

[Onderstaand bericht is binnengekomen via IVN Limburg]

Imkers willen gifvrije bloembollen voor de honingbijen, hommels, vlinders en andere insecten

Een samenwerking van imkers met biologische bloembollentelers in Nederland leidt tot optimaal voorjaarsvoedsel voor de honingbijen. De honingbijen hebben in het vroege voorjaar vooral stuifmeel van goede kwaliteit nodig voor hun broednestopbouw.

De vroegste voorjaarsbloeiers die daarvoor in aanmerking komen, zijn bloembollen zoals sneeuwklonjes, botanische krokussen, sterhyacintjes en winterakonietjes. In de bollenteelt worden echter helaas veel bestrijdingsmiddelen gebruikt die zich in de bollen ophopen. In het voorjaar komen vervolgens de in water oplosbare bestrijdingsmiddelen uit de bol in het stuifmeel en de nectar terecht.

De zeer giftige bestrijdingsmiddelen die momenteel in de landbouw gebruikt mogen worden, blijken, ook in minimale hoeveelheden, een groot probleem voor de honingbijen en andere insecten te zijn. En slechts 1 op de 1000 bloembollen is gifvrij geteeld.

Dit is de aanleiding dat de BDimkers zich sinds 2014 inzetten voor een volledig gifvrije bollenteelt. De SKAL-gecertificeerde bloembollen die zij selecteerden van de biologische telers zijn nog eens extra op residuen van 500 bestrijdingsmiddelen getest en goed bevonden. Twee weken voordat de strenge vorst invalt moeten ze geplant zijn. Pakketten met langdurige bloei zijn er voor uw eigen tuin of initiatief met buurt, wijk of vereniging. Zie voor meer informatie www.BDimkers.nl.

Groene specht die mieren uit het gazon pikt (dat zien we niet, wel dat de groene specht gedeeltelijk ook rood is)

Sperwer die een duif aan het verorberen is

Tegenover Foroxity aan de Rijksweg Zuid 212, Sittard

Vogelreportage uit Limbricht

Aan de rand van Limbricht wonen Jan en Margo Roberts. Zij kijken over de Klinkenkou(sweg) heen uit over de Graetheide richting Born. In omgekeerde richting spotten vogels hun tuin en strijken daar neer. Dat heeft de reportage hiernaast >> opgeleverd.

Uilskuiken, uitrustend van zijn eerste vlucht - Van welke soort? Van een ransuil, zegt Stuf Kaasenbrood.

Terugblik zomerseizoen

Slootjesdag, zaterdag 11 juni

Speciaal voor de jeugd is er landelijk en weekend per jaar in het leven geroepen met de titel 'Slootjesdag'. De bedoeling is kinderen en jeugdigen actief in de natuur bezig te laten zijn.

Dit jaar deden we voor het eerst mee met dit landelijk initiatief. En met succes.

Gewapend met schepnetjes, loeppotjes, bakjes en zoekkaarten gingen we met een groep kinderen (samen met hun ouders of grootouders) langs de Geleenbeek naar de poelen aan de rand van de beek.

Ria en Lex gaven nog wat instructies voor onderweg. Pech, op de eerste halteplaats hadden honden en hun bazen het water zo troebel gemaakt dat er niets meer te beleven viel voor onze jeugdige deelnemers. Meer geluk hadden we bij de grootste pool. Al snel waren de eerste vangsten binnen. Ook bij de tweede pool was voldoende te vangen.

Na elke vangst zoeken of met de zoekkaarten een naam aan de beestjes te geven was. Sommige beestjes waren wel duidelijk. 'Koelköpkes' en salamanderlarven waren duidelijk te herkennen. Moeilijker was het met de andere beestjes. Na wat zoeken werd duidelijk dat het ging om juffer- en libellenlarven. Ook een behoorlijk aantal zoetwatermosselen en poel-slakken waren snel van naam voorzien. Een heuse bloedzuiger maakte de vangst compleet.

Insectenexcursie, zondag 10 juli

Samen met enkele enthousiaste en beweeglijke jongeren gingen wij 'oudjes' vanaf de parkeerplaats bij Gardenz het groene stuk tussen het winkelgebied en Lindenheuvel in.

Het was lekker zonnig en bijna windstil. Ideaal voor het 'spotten' van insecten.

We hadden nog geen vijf stappen gezet of de eerste tekenen van de aanwezigheid van insecten was duidelijk te zien. Bijna kaal of bruin gevreten elzen vol met larven van waarschijnlijk haantjes.

Gelukkig zagen we bij elke stap ook andere insecten of hun larven, c.q. nimfen, en werd het beeld over de insectenwereld weer wat positiever.

Er werd veel gefotografeerd. De jonge jeugd deed dit met een I-foon en de 'oudere jeugd' met een klassieke camera.

Er was voldoende te zien:

Verschillende soorten bijen, grote en kleine. In het kort werd het verschil tussen bijen, wespen en vliegen uitgelegd.

Veel soorten vliegen, vooral zweefvliegen. De opruimfunctie van de maden was onderweg ook te zien. Juffers en libellen. Deze laatste categorie was het waard om even stil aan de waterkant te zitten en rustig te kijken naar het afzetten van eitjes door het vrouwtje.

Een enkele kever moest eventjes over de hand lopen. Bij onzelveheersbeestjes was het tellen geblazen.

Een foto maken van een vlinder bleek toch niet zo

Toch niet helemaal, één vangst was niet thuis te brengen. Dat beestje was ook niet te vinden in het speciale boekje van Ria. (Dus achteraf thuis gezocht op internet: larve van een modderkever.)

Nimf van een Juffer

Larve Modderkever

Salamander met kieuwen

Voor de jeugd was de terugweg ook nog spannend leuk. Met je laarsjes door de monding van beek uit de Pieterbron banjeren met als resultaat lekker natte voeten.

Na dik anderhalf uur tevreden weer terug op de markt in Munstergeleen. Daar ging iedereen tevreden en met dank aan Ria en Lex naar huis.

gemakkelijk als gedacht. Ze waren nog beweeglijker dan de jeugd. Maar uitleg over de manier van zien bij insecten bracht ook de jonge fotograven tot meer rust. Aan de hand van gallen op de eik vertelde de gids iets over het ontstaan ervan en waarom de gallen zo tot voedsel van de larven konden dienen.

Na zo'n kleine twee uur struinen door het grasland en langs de vijver werd het pad naar de auto weer ingeslagen. Maar zelfs op de terugweg was er nog van alles te zien. Tevreden en met de nodige mooie indrukken uit de natuur ging jong en oud na dank aan de gids huiswaarts.

P.S.: op het Sint Jacobskruiskruid was die dag geen rups van de Jacobsvlinder te vinden. Enkele dagen ervoor en een week na de excursie wel. Vandaar hier een foto, genomen in de Elba, anderhalve week na de excursie.

Regiowandeling 3: In en Rond het water, Schwien-wei, zondag 17 juli

Met een grote groep geïnteresseerden werd er vertrokken naar de eerste beek in het gebied. Op de brug over de Geleenbeek werd kort stilgestaan bij de naamgeving, oorsprong en loop van deze beek. De Geleenbeek vormt ook de grens aan de westkant van de Swienswei. In het gebied worden de weilanden op een speciale manier begraast met schapen. Doel: terugkeer van zeldzame inheemse planten (o.a. orchideeën). Iets verder waren de restanten van de Hateboer, een archeologisch zeer belangrijk complex (helaas voor driekwart verloren gegaan door de aanleg van de visvijvers), te zien. De weelderige groei van de bloemen maakte wel iets goed. De wandeling voerde ons verder naar de oostelijke grens, die deels gevormd wordt door de Roode Beek (aan de Duitse kant is het de Rooder Bach). De twee bovenlopen van de beek ontstaan in Duitsland en Nederland. Opvallend aan deze zijde van de Swienswei waren het aantal Landkaartjes, tweede generatie - hiernaast > De weg voerde verder tot vlak voor Millen, een dorpje met een bijzondere kerk en met een kasteel. De kasteelheer heeft in samenwerking met de Gemeente Sittard-Geleen een nieuw stukje natuur aangelegd met vijvers, bos en lindelane. Gerrit Haak voerde ons door dat mooie stukje Limburg. Ook hier was weer het nodige te zien. Naast juffers en libellen veel jonge kikkertjes en padjes, die pas het water van hun geboorteplek hadden verlaten. Na dit bezoek ging de

weg terug door de akkers en langs de Geleenbeek naar de vertrekplaats. Hier werd na ruim twee uur genieten van de natuur afscheid genomen met dank aan de gids en de beste wensen voor de thuisreis.

Kroedwösj wandeling, vrijdag 12 augustus

Op L1 werd diezelfde dag aandacht besteed aan deze wandeling die Harrij voor de zesde keer op rij gidste. Journaliste Marita was daarvoor om 10.00 uur naar de Heemtuin gekomen waar Harrij alle vier de kruiden: bijvoet of alssem, konings- of leverkruid, duizendblad, boerenwormkruid, de twee granen: tarwe en haver (denk aan de Haverbüle met Carnaval) in grote hoeveelheid klaar had liggen. Marita was onder de indruk van de voorbereidingen, de locatie en de kroedwösj die Harrij persoonlijk voor haar maakte – “Wat lief!”

In de middag kwamen op het afgesproken tijdstip veertien personen opdagen en in de Heemtuin voegde zich nog een opa met twee kleinkinderen bij het gezelschap. Na de kou en de regen van de afgelopen dagen was de temperatuur opgelopen maar de zon liet zich pas zien toen we via de nog glibberige Eekerweg de Heemtuin hadden bereikt en daar onze Kroedwösje samenbonden, zoveel als sommigen maar koden want materiaal was er genoeg en Els had weer gezorgd voor lekkere koffie. Om 16.00 uur bereikte het gezelschap weer de kerk, maar de wijding van de wösje zal in de meeste gevallen nog even hebben moeten wachten tot de volgende zondag.

Herboristen in de Heemtuin (Diane en Serna)

Op zondag 14 augustus heeft een groep herboristen in opleiding de heemtuin bezocht. De herboristen zijn door Diane en Serna ontvangen met sap en gebak. Zij hebben een rondleiding door de tuin gekregen onder leiding van Hub Mulders. Hub heeft ze meegenomen door de verschillende biotopen van het Limburgs Landschap. Ter afsluiting hebben de herboristen een Kroedwusj mogen maken.

Een Kroedwusj bestaat uit Walnootblad (*Juglans regia*), bittere alsem (*Artemisia absinthium*), boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*), koninginnekruid of leverkruid (*Eupatorium cannabinum*), duizendblad (*Achillea millefolium*), tarwe (*Triticum*), rogge (*Secale cereale*). De kroedwusj kon op 15 augustus tijdens Maria tenhemelopneming gezegend worden. De Kroedwusj kent een lange traditie. De korrels uit de aren werden in de zaaitijd gemengd bij het zaaizaad van rogge en tarwe en ook wel gestrooid in de bergplaats onder granen om een goede oogst en opslag te bevorderen. Oorspronkelijk heeft men van de "kroedwusj" het vee bij ziekte een aftreksel onder het drinkwater gegeven. Tenslotte werd een deel van de "kroedwusj" bij onweer verbrand in de haard.

De herboristen hebben genoten van deze prachtige dag en zullen de traditie voort zetten.

Hieronder de Goudsbloem van nabij

De naamgeving van planten zou een boek op zichzelf vullen. 'Calendula' is zoals bij veel andere namen het geval is geen Latijn, maar wel van het Latijn afgeleid. In dit geval gaat het om het Latijnse woord 'Kalendae'. Dit was de aanduiding van de eerste dag van elke maand (Kalendis Ianuariis = op 1 januari). Oorspronkelijk komt het woord maand van maan en ook de Romeinen rekenden oorspronkelijk met maan-maanden (van de ene nieuwe maan tot de volgende = 28 dagen). 'Kalendae' betekende dus de eerste dag van elke maan-maand. Een Goudsbloem schijnt in de regel voor het eerst bij nieuwe maan open te gaan - vandaar.

De goudsbloem (Diane en Serna)

De goudsbloem (*Calendula officinalis* L.) is een soort uit de composietenfamilie (*Asteraceae*). Het is een éénjarige tuinplant die oorspronkelijk afkomstig is uit Zuid-Europa. De plant heeft meestal oranje, maar soms ook gele bloemen. De plant wordt 30-45 cm hoog en heeft stompe bladeren. De goudsbloem bloeit van mei tot november. De goudsbloem kan voor diverse doeleinden gebruikt worden:

Medicinaal: De goudsbloem heeft een speciale plek in de fyto- (= planten-) therapie. Zij heeft namelijk een reinigende, wondhelende, ontstekingswerende en verzachtende werking. De tuingoudsbloem wordt dan ook veel verwerkt in zalven, crèmes, lotions en shampoos om het haar lichter te maken. Ook inwendig kan zij gebruikt worden voor gal- en leverkwalen.

Culinair: De bladeren van de tuingoudsbloem kunnen rauw worden gegeten in salades of soepen. Ook worden zij gebruikt ter vervanging van saffraan in rijst, dit geeft de rijst een mooie gele kleur.

In de tuin: De goudsbloem is een sierlijke plant die niet misstaat in bloemborders. Naast haar esthetische waarde kan zij ook worden gebruikt voor het verbeteren van schrale grond. Tevens is zij zeer waardevol in de tuin voor het weren van schadelijke insecten als aalwormen en mieren en het aantrekken van zweefvliegen, die bladluizen opeten. De goudsbloem vormt dan ook een goede buur voor tomatenplanten.

In het midden, dwars in het perk van de Boerengaard, de goudsbloemen, eind juli.

Seizoensafsluiting (Diane en Serna)

Op 25 september 2016 gaan we het openstellingsseizoen alweer afsluiten. Een vruchtbaar jaar zit erop. We hebben mogen genieten van al de bloeiende planten, zingende vogels en kwakende kikkers in de Heemtuin. Ter afsluiting van het seizoen nemen Diane en ik u, de vrijwilligers, mee in de wonderlijke wereld van de herborist. Tijdens een presentatie geven wij een kijkje in het leven van een herborist. Waar staat een herborist voor en wat doet hij of zij nu precies? Een demonstratie van kruidenbereidingen kan hier natuurlijk niet aan ontbreken! Hierbij kunnen wij uw hulp gebruiken. De dag wordt bourgondisch afgesloten met een BBQ. Vrijwilligers en hun partners kunnen zich aanmelden tot 11 september bij Hub Mulders. De kosten bedragen 5 euro per persoon.

Wij kijken uit naar uw komst!

Tijdens het werken in de heemtuin te Munstergeleen is er altijd wel een gelegenheid om samen te lachen. De vrijwilligers vermaken zich iedere zaterdag en maandag met het onderhoud van deze prachtige tuin. Deze spontane foto is genomen op zaterdag 16 juli 2016.

Arbo Unie in de heemtuin (Serna)

Op 8 juni hebben de medewerkers van Arbo Unie Limburg kennis gemaakt met de heemtuin. Om de sleur van de dagelijkse werkzaamheden en vergaderingen te doorbreken was het idee te vergaderen in

een natuurlijke omgeving. Arbo Unie heeft gebruik mogen maken van de heemtuin. Dit heeft de medewerkers veel inspiratie geven en heeft tot creatieve ideeën geleid. De foto geeft een impressie van een wel bestede dag.

Opschonen Glanapad

Het Glanapad, tussen fietstunnel bij Leeuwerik en brug Lintjeweg dreigde dicht te groeien met braamstruiken. Vier cliënten van zorgboerderij Ophovenerhof plus een begeleider hebben de bramen mores geleverd. De jongens vonden het hartstikke leuk en hebben goed werk geleverd. Met het team van Ophovenerhof is in het kader van het Glana Nova-project de afspraak gemaakt om viermaal per jaar eenvoudig onderhoudswerk uit te voeren. Dit was de eerste keer. De gemeente heeft al voor de derde keer de Moljeweg en de Liciniuslaan (de naam is officieel toegekend) gemaaid.

Het water van de Molentak wordt langs de stiltetuin naar de Geleenbeek geleid

Meditatietuin

Aan de andere kant van het dorp ligt nog een speciale, voor iedereen toegankelijke, tuin en wel achter het Pater Karelcomplex. Tot de zomer van 2016 was er eigenlijk maar één tuin, die een vrij zicht bood (en na de renovatie nog steeds biedt) op de min of meer tegen de Geleenbeek aan gelegen Mariagrot. Links daarvan een bos, en rechts, achter de ontvangstruimte, een niet meer gebruikte moestuin. Na de renovatie van het gebouwencomplex in 2012 is nu dat hele areaal voortvarend aangepakt. Het bos werd, dankzij de kruiswegstaties uit de kerk van Ophoven, een Kruiswegbos. De vroegere moestuin werd een stemmig ingerichte stiltetuin, waar het water van de Molentak, eigenlijk de oorspronkelijke bedding van de Geleenbeek, naar de huidige bedding wordt geleid. Daar tussen in de ontmoetingstuin, waarvan de meditatieve sfeer verder wordt benadrukt door verschillende beelden.

De tuin werd op 21 mei jl. onder grote belangstelling weer opengesteld voor het publiek en natuurlijk met name voor de pelgrims.

De nieuw aangelegde stiltetuin

Hiernaast: Kruisafneming - een van de kruiswegstaties uit de kerk van Ophoven

Activiteitenprogramma Herfst IVN Sittard-Geleen en IVN Munstergeleen

Snoeien

De snoeiploeg van IVN Sittard-Geleen is actief op de tweede zaterdag van de maand, uitgezonderd de maanden juni, juli, augustus. Data in de maanden dat er wordt gewerkt: september (10), oktober (8), november (12), december (10). Samenkomst om 9.00 uur en afsluiting tussen 12.00 en 12.30 uur.

U hoeft niet alle dagen mee te doen. U bent ook welkom om eens één keertje mee te helpen.

Op 10 september gaan we verder aan de grens met Duitsland op de hoek van de Johan Ruytersdreef en de Beckersdreef.

Excursies en wandelingen

Voor wandelingen binnen de Gemeente Sittard-Geleen-Born wordt de vertrekplaats aangegeven.

Voor wandelingen buiten de gemeente Sittard-Geleen is de vertrekplaats Glanerbrook (of in overleg elders). Carpoolen is dan mogelijk

Wilt U carpoolen dan moet U dit minimaal 1 dag van tevoren aangeven bij het secretariaat.

Zondag 18 September

Middagwandeling: Vanuit Nieuwstad naar verrassende natuur aan het water

Een mooie wandeling langs een stukje Geleenbeek dat voor velen onbekend zal zijn.

De Geleenbeek slingert zich hier met fraaie bochten door het landschap. Dicht bij de bebouwing zijn de oevers met grote stenen verstevigd, maar daarna mag de beek weer haar gang gaan. Er zijn 6 poelen in dit gebied, die op verschillende manier met water worden gevuld. De met beekwater gevoede poelen hebben een grindbodem en daaronder een kleibodem waardoor er weinig slib in is. Er zijn ook poelen zonder die kleibodem, ze worden met regenwater gevuld als het hard geregend heeft. Er is dus veel variatie. Behalve langs de Geleenbeek komen we ook langs de Vloedgraaf. En overal zien we bloeiende planten, vooral veel wilde peen.

De wandeling is niet lang en gaat vooral over graspaden. Bij vochtig weer betekent dat: goede schoenen aan!

Vertrek: 13.40 P Glanerbrook; 14.00 uur P 't Sjaer Hutje Kampweg Nieuwstadt

Begeleiding en info: Ria van Mourik 046-4745894

Donderdag 22 september

Lezing: Vissen in de Limburgse beken

Rob Gubbels is werkzaam bij het Waterschap Roer en Overmaas als ecooloog. Hij heeft een speciale studie gemaakt van de historie van en rond de Geleenbeek. Daarbij was de visstand een belangrijk onderdeel. Door op elkaar volgende monitoringen van het aantal

soorten en exemplaren is het beeld van de ontwikkeling van de visstand in kaart gebracht. Diverse soorten komen aan de orde.

De lezing zal naast deze aspecten ook ingaan op de toekomstvisie voor de ontwikkeling van de Geleenbeek. De gevolgen voor de visstand en de overige fauna (en flora) zullen zeker aan de orde komen.

Spreker: Rob Gubbels ecooloog

Plaats: IVN Trefcentrum, Molenstraat 42, Geleen

Aanvang: 20.00 uur

Info: 046-4511554

Zondag 25 september

Regiowandeling 4

Thema: Leven in en om het water, Door het Geleenbeekdal

Dit is een gezamenlijke wandeling van IVN Spaubeek en IVN Schinnen in het kader van het thema "Water". Wij vertrekken om 10.00 uur vanaf het IVN-lokaal in Schinnen (Oude Markt bij de brandweerkazerne). De wandeling gaat langs de Geleenbeek richting kasteel Terborgh. Vanaf het kasteel zullen wij het nieuwe struinpad volgen richting Oude Kerk. Langs enkele nieuwe meanders van de Geleenbeek lopen wij richting het IVN-lokaal Spaubeek. Hier is tijd voor koffie en vlaai. Vervolgens lopen wij via de omliggende bossen en langs de Geleenbeek naar het IVN Lokaal Schinnen.

Let op het kan behoorlijk modderig zijn.

Afstand circa 8 kilometer.

Vertrek: 9.40 uur P Glanerbrook; 10.00 uur IVN lokaal, Burg. Pijlsstraat 1d Schinnen

Begeleiding en info: IVN Spau-Beek en IVN Schinnen 046-4423057 en 046-4749781

Woensdag 12 oktober

Fotograferen in de Natuur. Speciaal voor kinderen met hun ouders of grootouders.

Tijdens een korte wandeling proberen we aan de hand van ter plekke gemaakte foto's verbetering te krijgen in de kwaliteit van de foto's.

Zo kan er onder andere aandacht besteed worden aan factoren als:

- licht, kleur, kader, compositie en beweging in de foto.

Het maken van keuzes:

- onderwerp en waar vind ik dat in de natuur

- wat ga ik doen: foto of film

- soort camera (van i-foon tot spiegel-reflexcamera of filmcamera)

- bewerking thuis met een fotoshop programma wel of niet doen?

En enkele bijkomende zaken:

- hulpmiddelen (statief, reflectoren, etc)

- kleding

- gedrag.

Vertrek: 14.00 uur P Pater Karelkapel Munstergeleen/Geleen

Begeleiding en info: Lex Vlieks 046-4511554

Vrijdag 21 oktober

Middagwandeling: Herfstwandeling en Geschiedenis van Abshoven

De geschiedenis van Abshoven in het verre verleden is niet altijd even duidelijk te vinden in de annalen. In de twintigste eeuw begon een nieuwe periode voor Abshoven. Op 21 oktober 1901 kwamen de eerste zusters uit Frankrijk. De eerste jaren waren zwaar vanwege de taalproblemen. Tussen 1908 e 1910 is de kerk gebouwd. Deze heeft nu de functie van een brasserie.

We maken een wandeling rond Abshoven aan de hand van oude foto's.

Daarbij genieten we ook van de natuur rondom deze speciale plek.

Vertrek: 14.00 uur P kerk Munstergeleen

Begeleiding en info: Harrij Gijsen 046-4514594

Zaterdag 29 oktober

Nacht van de Nacht

Van het licht naar het donker en weer naar het licht. Een wandeling van ongeveer 2 uur in een rustig tempo over goed begaanbare wegen.

We zoeken het verschil tussen verlichte en donkere plekken in ons landschap. Ook kunnen we genieten van de nachtelijke geluiden (of bijna-stilte). De wandeling gaat door het glooiende gebied van de Wanenberg over goed begaanbare wegen. Er zijn enkele pittige hellingen, maar de wandeling is ook geschikt voor rolstoelers.

Bij het omschakelen naar Wintertijd staan we even stil bij licht- en geluidgebruik in onze omgeving.

Een zaklantaarn: alleen te gebruiken bij noodgevalen.

Ook jeugdige deelnemers zijn welkom.

Vertrek: 19.30 uur.

Parkeren recreatiegebied Windraak, 100 m. voorbij IJssalon Coumans

Begeleiding en Info: Lex Vlieks 046-4511554

Zondag 13 november

Ochtendwandeling: Mijn Plekje, Kollenberg

De wandeling voert ons via een aantal holle wegen naar het oude hakhoutbosje aan de rand van de Kollenberg in Sittard, net over de Duitse grens, ter hoogte van De Watersley. Tijdens de wandeling van ca. 6 km zullen we, naast de aanwezige flora en fauna in het gebied, ook aandacht schenken aan de geschiedenis en cultuurhistorische aspecten van het gebied en de betekenis voor de huidige en toekomstige (grensoverschrijdende) groene infrastructuur.

De wandeling zal ca. 2,5 uur duren.

Vertrek: 10.00 uur Boerderij Lahrhof (via voetpad Haagsittarderweg/Marconistraat) Sittard

Info en begeleiding: Jean Engels en Anita van der Loo
06-31697226

Donderdag 24 november

Lezing: Waarom staat deze boom hier. Invloed van water op de standplaats van bomen en het ontstaan van specifieke bossen.

Luxe bakkerij
Bie Christel

Peterstraat 29
Munstergeleen

046 4580043

In de Heemtuin eten we vaak vlaai van Bie Christel

Een bos is een ingewikkelde samenleving van bomen en struiken met veel andere organismen. Hoe ontstaat een natuurlijk bos eigenlijk, en wat gebeurt er als we het zelf aanplanten? Omdat er in de natuur een samenhang is tussen alle organismen in een bos, is het niet mogelijk om alle relaties precies te kennen. Waarom zitten er zoveel soorten insecten op bomen en willen sommige soorten alleen op één soort boom zitten? Hoe belangrijk zijn paddenstoelen voor bomen? De laatste jaren heeft onderzoek veel nieuwe gegevens opgeleverd, waardoor weer wat meer bekend is geworden. Gert Reijnen wil graag zoveel mogelijk weten over bossen en bomen. Hij komt vertellen wat hij te weten is gekomen en probeert zijn verhaal waar dat mogelijk is te illustreren met foto's. U mag het aanvullen met wat u weet.

Spreker: Gert Reijnen

Plaats: IVN Trefcentrum, Molenstraat 42, Geleen

Aanvang: 20.00 uur

Info: Gert Reijnen 046-4008990

Donderdag 15 december

Lezing: Naar Compostella, opnames uit Noord Spanje en Portugal

Spreker: Jos Diederer

Wandel mee met Jos naar Santiago de Compostela.

Graag deel ik mijn ervaringen met jullie van mijn wandeltocht Camino naar Santiago de Compostela. Ik neem jullie graag mee in mijn reis vanuit Irun, Behovia (Frankrijk) tot Finisterra (Spanje). Met afbeeldingen en toelichtingen wil ik jullie graag de Spaanse St. Jacobsroute tonen en bespreken. Het gaat iedere wandeldag omhoog of omlaag op deze beroemdste bedevaartroute ter wereld. Ook de voorbereiding zal ik toelichten en hoe ontstaat nu zo iets, waarom doen mensen dit... Is het uitdaging, avontuur, geloof, sportiviteit, houd ik van natuur, wegen en landschap of gewoon op weg naar het graf van de apostel..... Dit en vele andere vragen zal ik graag beantwoorden.

Plaats: IVN Trefcentrum, Molenstraat 42, Geleen

Aanvang: 20.00 uur

Info: Jos Diederer 046-8503741

Gespot op 9 juli in de vijver van de Heemtuin

Programma Herfst IVN Westelijke Mijnstreek

Zie voor verdere informatie de webpagina van de betreffende Afdeling.

Wo 11 sept.

Natuurwerkgroep Schinnen

Herfstwandeling Elsloo

Wo 14 sept.

Scharrelkids Stein

Wo 21 sept.

Natuur & Cultuurwandeling Stein

Zo 25 sept.

Laatste dag openstelling Heemtuin Munstergeleen

Zo 25 sept.

Fietsen langs het water LvS Born

Zo 25 sept.

Regiowandeling 4 Schinnen / Spau-beek

Concert Stein

Zo 2 okt.

Fruitwandeling Spau-Beek

Inloopzondag, afsluiting tuinseizoen Stein

Di 4 okt.

Lezing Wat is Water LvS Born

Vr 7 okt.

Werkgroep Behoud Knotbomen LvS Born

Zo 9 okt.

Wandeling Leudal Schinnen

Zo 9 okt.

Ochtendexcursie paddenstoelen Spau-Beek

Wo 12 okt

Scharrelkids Stein

Zo 16 okt.

Herfst-dagwandeling Moresnet LvS Born

Wo 19 okt.

Herfstverrassing knutselen LvS Born

Wo 19 okt.

Natuur- & Cultuurwandeling Stein

Do 20 okt.

Natuurwerkgroep Schinnen

Za 29 okt.

Nacht van de Nacht Kasteelpark LvS Born

Nacht van de Nacht Spau-Beek

Za 5 nov.

Natuurwerkdag Elsloo

Za 5 nov.

Natuurwerkdag LvS Born

Wo 9 nov

Scharrelkids Stein

Do 10 nov. Wandeling Holset Schinnen

Zo 13 nov.

Demonstratie prepareren dieren Spau-Beek

Wo 16 nov.

Natuur- & Cultuurwandeling Stein

Do 17 nov.

Natuurwerkgroep Schinnen

Do 17 nov.

Varia avond LvS Born

Zo 11 dec.

Diapresentatie Orissa Oost India Spau-Beek

Do 15 dec.

Natuurwerkgroep Schinnen

Za 17 dec.

Kerstviering Stein

Wo 21 dec.

Natuur- & Cultuurwandeling Stein

Ma 26 dec.

Kerstwandeling Spaubeek Spau-Beek

Wo 28 dec.

Winterwandeling Catsop Elsloo

Wo 28 dec.

Wandeling met oliebollenborrel LvS Born

*Loopt u het ommetje Glana Nova en hebt u trek
in een lunch of een broodje – ook voor onderweg?*

home-made

ga naar

like home

Geleenstraat 2, Munstergeleen,

huisgemaakt

waar rond 1850 al een lunchgelegenheid was

als thuis

Bestuur

Pierre Wijnen, voorzitter
Prevotlaan 17
6132 BM Sittard.
046 4518149; pierrewijnen2@gmail.com

Hub Mulders, vice-voorzitter
Meishagerstraat 10
6151 BZ Munstergeleen
046 4514399; h.mulders7@kpnplanet.nl

Ben Bongers, secretaris
Parallelweg 2a
6136 AN Sittard
046 4522685; b.j.j.m.bongers@home.nl

Harrij Gijsen, 2de secretaris
Meishagerstraat 1
6151 BZ Munstergeleen
046 4514594

Bankrekening (t.n.v. IVN Munstergeleen):
NL80RABO0135007968

Theo Lemmens, penningmeester
Prevotlaan 4
6132 BM Sittard
046 4514530; tjmhlemmens@gmail.com

Bestuursleden & schoolwerkgroep:

Toos van der Vring
Rietveldstraat 9
6132 SB Sittard
046 4511905; toosdekruiif@gmail.com

Els Rongen
Koperslagerstraat 1
6151 DK Munstergeleen
046 4514318; rongen4@kpnplanet.nl

Dank

Dank aan al degenen die hun stem hebben uitgebracht op IVN Munstergeleen in het kader van de Rabobank Clubkas Campagne. De opbrengst na een volgend jaar worden verhoogd als u reclame maakt voor ons. Wij blijven ons best doen voor u.

Nieuwe donateurs

Theo Jans, Munstergeleen

Gerard Dreessen, Munstergeleen

hond, kat, knaagdier, vogel, vis; Steenweg 47 Sittard; 046 4007750 - Diepvriesvoer: Naturis, Carninvest, Ropadog, Farmfood
Levering gratis aan huis.

**De wereld
aan jouw
voeten**

Laat u inspireren door onze ruime collectie met meer dan 200 modellen wandel- en bergschoenen, vrijetijdsschoenen en sandalen. Natuurlijk ook hoogwaardige functionele outdoor kleding en comfortabele en modieuze vrijetijdskleding. Alles voor de backpacker en kampeerder! Verder vindt u bij ons heel veel gadgets en onmisbare reisaccessoires voor de moderne reiziger. Met onze jarenlange kennis en buitenervaring kunnen wij u helpen de beste keuze te maken.

Kom het beleven bij Mulders dé buitenspecialist.

Molenstraat 10 | 6141 BH Limbricht | t 046 45 83 934 | e info@buitenspecialist.com | i www.buitenspecialist.com

